

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง สภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนวัดพิบูลเงิน ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใน โรงเรียนวัดพิบูลเงิน อำเภอ บางใหญ่ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
2. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 2.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 2.2 แนวคิดทฤษฎีและหลักการในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 2.3 แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 3.1 การเตรียมการสอน
  - 3.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้
  - 3.3 สื่อและนวัตกรรม
  - 3.4 การวัดและประเมินผล
4. ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนวัดพิบูลเงิน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ. ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มี ทั้งหมด 9 หมวด ประกอบด้วย หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ หมวด 2 สิทธิและ หน้าที่ทางการศึกษา หมวด 3 ระบบการศึกษา หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา หมวด 5 การบริหาร และการจัดการศึกษา หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา หมวด 7 ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา หมวด 9 เทคโนโลยี เพื่อการศึกษา ทั้ง 9 หมวดเป็นองค์ประกอบและปัจจัยเกื้อหนุนให้กระบวนการจัดการศึกษาเป็นไป อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด

ในการศึกษาครั้งนี้จะสรุปสาระสำคัญเฉพาะหมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ และหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

หมวดที่ 1 บททั่วไป

ในหมวด 1 มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 : 5-7) ดังนี้

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสริมภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพรู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

1. มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
2. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

4. มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

6. การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลักสาระและกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทางการมีส่วนร่วมสรรค์สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 : 13-17) ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำ เป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดการตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีพทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรร โอกาสเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษา

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตาม มาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม แต่ละวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่ง และวรรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นบทบัญญัติที่ให้ทิศทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจนแม้ว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ของชาติเป็นงานที่ยากแต่เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ที่มุ่งสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ ทุกส่วนของสังคมไม่ว่า ฝ่ายนโยบาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เรียน ผู้บริหาร ชุมชน ต้องมีความเข้าใจตรงกันและเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปครั้งนี้ โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พบกล่าวได้ว่า หมวด 4 เป็นหมวดที่กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษา โดยมาตรา 22 มุ่งเน้นให้มีการจัดการศึกษาที่ต้องยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และกำหนดให้สถานศึกษาดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามมาตรา 24 ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นตัวแปรสำหรับการศึกษาค้นคว้านี้ ได้แก่ การเตรียมการสอน การจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ และในมาตรา 26 ว่าด้วยเรื่องการประเมินผู้เรียน ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางการวัดผลและประเมินผลผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีชื่อเรียกกันหลายอย่าง เช่น การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นต้น

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ ด้วยหลักการแล้วมาจากปรัชญาและทฤษฎีของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางนั้นมาตรฐานเนื้อหา หลักสูตร วิธีการสอน จะถูกกำหนดโดยครูผู้สอน ผู้เรียนมีส่วนร่วม

ในกระบวนการและกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนน้อยมาก ผู้สอนจะใช้วิธีส่งสาร โดยการบอก แต่การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือฝึกปฏิบัติและมีความรับผิดชอบ จนเกิดทักษะในกิจกรรมต่าง ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามความต้องการของผู้เรียนเอง ตามความสนใจ

นักการศึกษาและผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมาย ของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

พิมพันธ์ เชชะคุปต์ (2542 : 4) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยใช้กระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงและมีความสุข ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ความสามารถไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 14)

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 20-21) ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า หมายถึง การกำหนดจุดมุ่งหมาย สาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิต ให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

อารี พันธุ์มณี (2544 : 144) กล่าวว่า การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ด้วยการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดริเริ่ม ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนการสอน มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ศึกษาค้นคว้าหาคำตอบ หรือสิ่งที่เด็กสนใจด้วยตนเอง

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2544 : 18-19) กล่าวถึงการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาเด็ก การจัดการเรียนการสอนจะเน้นกิจกรรมและประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัย ความต้องการและความสนใจของเด็ก กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องเป็นไปอย่างมีจุดประสงค์ สามารถสร้างสุขและเสริมปัญญาให้แก่เด็ก เป็นการสอนที่มุ่ง

สนองตอบความต้องการของผู้เรียน ที่เกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนของผู้สอนและผู้เรียนหรือจากผู้เรียนเอง โดยมีข้อตกลงกับผู้สอน

ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี (2541 : 20) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ กระบวนการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งการคิด การค้นคว้า การปฏิบัติจริง การสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการวางแผนเลือกเรียนให้ตรงกับสภาพปัญหาสภาพของตนเอง โดยเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ทิศนา แคมมณี (2542 : 35) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือการจัดโดยมีจุดเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ซึ่งได้จากการมีส่วนร่วม กระตือรือร้นมีใจผูกพัน ในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และมีปริมาณการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เพิ่มมากขึ้น โดยสามารถช่วยให้ผู้เรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์

ชนาธิป พรกุล (2543 : 6) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า การทดลอง และการสรุปองค์ความรู้ด้วยผู้เรียนเอง ผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้วางแผน จัดการ ชี้แนะและอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน นั่นคือหมายถึง เป็นการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 20) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน จัดกิจกรรมการเรียน คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยส่งเสริม ให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ชุมชนชาติ และเทคโนโลยี ผู้เรียนได้ค้นคว้า ทดลองฝึกปฏิบัติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จนค้นพบสาระสำคัญของบทเรียน ได้ฝึกคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการ และสามารถแสดงออกได้ชัดเจนมีเหตุผล ครูมีบทบาทปลูกเร้าและเสริมแรงศิษย์ในทุกกิจกรรมให้ค้นพบคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ความมีวินัยรับผิดชอบในการทำงาน ผู้เรียนมีโอกาสฝึกการประเมินและปรับปรุงตนเอง ยอมรับผู้อื่นสร้างจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและเป็นพลโลก การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา เกิดขึ้นได้หลายระดับทั้งในตัวผู้เรียนในห้องเรียน และนอกเหนือไปจากห้องเรียนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

อรทัย มูลคำ และสุวิทย์ มูลคำ (2544 : 9) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยยึดเด็กเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมประสบการณ์หรือสถานการณ์ใด ๆ ที่มีความหมายกับการเรียน ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง โดยการสังเกต วิเคราะห์

ปฏิบัติ สรุป เพื่อสร้างนิยามความหมายและผลิตความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ทุกด้านอย่างสมดุล

คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดในเอกสาร “การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด : แนวทางสู่การปฏิบัติ” (คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 : 4-6) กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นความคิดเชิงปรัชญาที่กำหนดไว้ในมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีความหมายเดียวกันกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ยึดผู้เรียนเป็นหลักซึ่งได้พัฒนามาเป็นเวลานานมาแล้วกว่า 80 ปี มีแนวทางในการจัดหลากหลายในการลงมือปฏิบัติ ครูผู้สอนจะต้องคิดวิเคราะห์ และคัดเลือกให้เหมาะสมกับผู้เรียน ธรรมชาติของวิชา และบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้เรียน โดยเปลี่ยนจากบทบาทผู้รับความรู้ การบอกเล่า ทำตามคำสั่งมาเป็นผู้เรียนรู้ และเปลี่ยนบทบาทครูจากครูผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดมาเป็นผู้จัดประสบการณ์เรียนรู้ เป็นผู้คอยแนะนำและอำนวยความสะดวกทำให้กระบวนการเรียนรู้มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการริเริ่ม การลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบในสิ่งที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และเหมาะสมกับวัยของเด็ก ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ สามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริง โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

2. แนวคิด ทฤษฎี และหลักการในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

คณะกรรมการการปฏิรูปการศึกษา (2543 : 36) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า “การเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น “คน” ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา “กลุ่มคน” ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เมื่อ “คน” มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของความเป็นคน”

ทิสนา เขมมณี (2541 : 8) เสนอหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้โดยเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้ด้วยตนเองทำความเข้าใจ สร้างความหมายของสาระความรู้ให้แก่ตนเองและค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเอง

2. ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกันและกันและได้เรียนรู้จากกันและกันได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดและประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. ช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาทมีส่วนร่วม (Participation) ในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (Application)

ปราโมทย์ จิตบรรจง (2541 : 27) ได้ให้แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า “คนเราสามารถให้รู้ทุกเรื่องได้แต่ต้องจัดประสบการณ์ให้เหมาะกับผู้เรียน คำนึงถึงเทคนิควิธีการเอาใจใส่ ช่วยเหลือให้เด็กทุกคน(รายบุคคล)ให้เขาสำเร็จตามศักยภาพครู ต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย”

สงบ ลักษณะ (2542 : 42) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนที่ควรจะเป็นไว้ว่า “...ควรเป็นการเรียนการสอนที่นักเรียนได้รับการยอมรับนับถือในการเป็นเอกัตบุคคลได้เรียนรู้ด้วยวิธีที่เหมาะสมกับความสามารถได้เรียนที่สิ่งที่สนใจ ต้องการ หรือมีประโยชน์ได้ปฏิบัติตามกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ ได้รับการเอาใจใส่ประเมินและช่วยเหลือเป็นรายบุคคล และได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และสำเร็จตามอัตรา...”

โกวิท วรพิพัฒน์ (2542 : 42) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

อัจฉรา วงศ์โสธร (2542 : 42) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นสำคัญของกระบวนการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยการความรู้ช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยจัดเตรียมเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียนตลอดจน เป็นผู้คอยสอดส่องสำรวจในขณะที่ผู้เรียนฝึก และให้ข้อมูลป้อนกลับ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองและเกิดการพัฒนารุ่งขึ้น

แลง (Lang, อ้างถึงใน วัฒนาพร ระงับทุกข์. 2541 : 8) และคนอื่นๆ ได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้ที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นแนวทางที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาครบถ้วนด้วยวิธีการของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันไป เป็นการส่งเสริมให้ (เรียนได้เข้าร่วมในการเรียนรู้) อย่างกระตือรือร้น และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ชารานและชาราน (Sharan & Sharan, อ้างถึงใน วัฒนาพร ระงับทุกข์. 2541 : 9) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญควรเริ่มต้นที่ความสนใจและความสามารถของ

4. สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การสนทนากันเป็นการปฏิสัมพันธ์กันที่ยังไม่เพียงพอ การปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญ Roger ได้อธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในลักษณะช่วยเหลือกันในกลุ่มว่า “เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงามการพัฒนารเติบโตเป็นผู้ใหญ่การปรับปรุง วิธีการทำงาน และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล” สัมพันธภาพที่เท่ากันระหว่างสมาชิกในกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญ แม้ว่าจะมีสมาชิกบางคนมีบทบาทมากกว่าคนอื่น ๆ ในการให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากมีประสบการณ์ และความรู้ที่มากกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ก็ตาม

5. ครูคือ ผู้อำนวยการความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องคุณสมบัติและทักษะบางด้านที่แตกต่างจากครูแบบเก่า ครูจะต้องมีความสามารถที่จะต้องค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน สามารถคิดได้หลากหลายแบบเป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นหาหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้การสื่อสารระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ประสบผล คือปฏิภาณไหวพริบ ทักษะ อารมณ์ขัน และความเต็มใจที่จะเรียนของผู้เรียน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความเต็มใจ ครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็น ความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติ และการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้นั้นก็

6. ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม หลักการเรียนรู้นี้ไม่เพียงเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังมุ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวผู้เรียน

7. การศึกษาคือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกันไป การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้านคุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด และอารมณ์ความรู้สึก และอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ขณะที่ผู้เรียนกำลังคิด เขากำลังรู้สึกและขณะที่เขากำลังรู้สึก เขากำลังคิด การเรียนการสอนแบบเดิมจะเน้นให้ความสนใจที่จะพัฒนาผู้เรียนเฉพาะด้านความรู้ ความคิด (Cognitive) ขณะที่ด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective) ได้รับความสนใจน้อยมาก การจัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นสำคัญจะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจและสามารถจัดการกับความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นได้ และจะเป็นการพัฒนาอารมณ์ความรู้สึกไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาเนื้อหาด้านความรู้ ความคิดรวมถึงการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

นอกจากนี้ ไสว พักขาว (2542 : 9) กล่าวถึงหลักสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง (Construct)
2. ผู้สอนใช้ทักษะกระบวนการ (Process) คือ กระบวนการคิด (Thinking process) และกระบวนการกลุ่ม (Group process) เพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. ผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างแท้จริง (Participation) ลงมือคิดปฏิบัติสรุปความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ทั้งสมาชิกในกลุ่มและสมาชิกระหว่างกลุ่มและปฏิสัมพันธ์กับครู

4. ผู้สอนสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งบรรยากาศทางกายภาพและจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข (Happy learning)

5. ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลทั้งทักษะกระบวนการ และเนื้อหาสาระ ซึ่งเป็นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment)

6. ผู้สอนพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน (Application)

7. ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนักวิชาการพอกกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้บทบาทของครูเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเป็นแหล่งการเรียนรู้ ครูจะต้องคุณสมบัติและทักษะบางด้านที่แตกต่างจากครูแบบเก่า ครูจะต้องมีความสามารถที่จะต้องค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน โดยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง ใช้ทักษะกระบวนการ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างแท้จริงลงมือคิดปฏิบัติ สร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ มีการวัดและประเมินผลทั้งทักษะกระบวนการ และเนื้อหาสาระ ซึ่งเป็นการประเมินตามสภาพจริง และมีการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง เป็นแนวทางสำคัญประการหนึ่งของการปฏิรูประบบการเรียนการสอนในปัจจุบัน โดยการจัดการเรียนการสอนคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับและมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นที่ยอมรับกันว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือวิธีการสำคัญที่สามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการในโลกโลกาภิวัตน์ (วัฒนาพร ระงับทุกข์. 2542 : 4)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 11-12) ได้กำหนดแนวทาง การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนและพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมี

ความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและ
ได้กำหนดถึงแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ อย่างมีสัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการสอน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา และทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน ทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ในทำนองเดียวกัน สมศักดิ์ ภูวิภาดาพรรณ (2545 : 1-2) ได้กล่าวถึง หลักสำคัญของการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Learners needs interests) เป็นสำคัญ
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) ในการเรียนรู้มากที่สุด
3. เน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง (Construction) กล่าวคือให้สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ในสภาพความเป็นจริง (Experiential learning) สามารถวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) และสืบค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (Inquiry)
4. เป็นการพึ่งพาตนเอง (Autonomy) เพื่อให้เกิดทักษะที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเองได้ (Meta cognition) กล่าวคือ รู้วิธีคิดของตนเองและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีคิดได้อย่างเหมาะสม ไม่เน้นที่การจดจำเพียงเนื้อหา
5. เน้นการประเมินตนเอง (Self evaluation) ซึ่งแต่เดิมครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองได้ชัดเจนขึ้น รู้จุดเด่น จุดด้อย และพร้อมที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินตามสภาพจริง และใช้เพิ่มสะสมผลงานเข้าช่วย

6. เน้นความร่วมมือ (Cooperation) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการหนึ่งที่ใช้ก็คือ การเรียนแบบร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เช่น TGT, Jigsaw, STAD เป็นต้น

7. เน้นรูปแบบการเรียนรู้ (Learning styles) ซึ่งอาจจัดได้ทั้งในรูปแบบที่เป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคล

จากความสำคัญและแนวทางดังกล่าว เป็นยุทธศาสตร์หลักในการปฏิรูปการศึกษาของสถานศึกษา และผลตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมให้เป็นคนเก่ง คนดี และเรียนรู้อย่างมีความสุข สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคมได้อย่างมีคุณภาพ และเพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผล

ทำนองเดียวกัน วรภัทร์ ภูเจริญ (2543 : 107-108) เสนอหลักการสอนแบบผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ

1. สิ่ง que ผู้เรียนจะได้ต้องเหมาะสมกับความต้องการของประเทศชาติทั้งปัจจุบันและอนาคต
2. สิ่ง que ผู้เรียนจะได้ต้องเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน (ถูกจริตในการเรียน) ทั้งในปัจจุบันและอนาคต
3. สิ่ง que ผู้เรียนจะได้ต้องเหมาะสมกับศีลธรรม (อย่าให้จิตวิญญาณที่ดีถูกทำลายไปให้เป็นคนดี)
4. วิธีสอนจะต้องเหมาะสมกับธรรมชาติ (อย่าฝืนใจตนเองและผู้อื่น ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเหนื่อยก็หาแนวทางใหม่อย่าระบายอารมณ์กับผู้อื่น คุมอารมณ์ให้ได้ การสอนคือการแสดง ผู้สอนไม่มีตัว ไม่มีตน)
5. ต้องคำนึงถึงความสามารถในการสอนผู้เรียน (อย่ามัว อย่าโกหก)
6. ต้องคำนึงถึงจังหวะอารมณ์ที่จะสอน ทั้งผู้เรียนและผู้สอน (รู้กาลเทศะ รู้จริตตนเอง และผู้เรียน รู้ลักษณะการเรียนรู้)
7. ต้องคำนึงถึงความสามารถและความสนใจของผู้เรียน
8. หมั่นปลุกเร้าให้อยากเรียนรู้บ่อย ๆ (เรียนไปทำไม เรียนแล้ว ได้อะไร เอาไปใช้ตอนไหน)
9. หมั่นตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้และลักษณะการเรียนรู้ (สอนให้รู้วิธีเรียน ไม่ใช่ต้องเรียนรู้อะไร)

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2542 : 7) ได้กล่าวถึงหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ว่ายึดหลัก ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กันมิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ความรู้สึกรักนึกคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง จึงช่วยให้ผู้เรียนจดจำ และสามารถนำการเรียนรู้มาใช้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเอง มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และจดจำได้ดี
4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจ และมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการ
5. การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวทางที่จะพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้จากสภาพจริงและนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

จึงสรุปได้ว่า สิ่งที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ต้องเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และผู้เรียนสามารถเลือกในสิ่งที่อยากจะเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนเองอยากรู้ก็จะเรียนอย่างมีความสุข และผู้เรียนจะสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และความรู้ที่ได้รับจะเป็นความรู้ที่ลุ่มลึก ยั่งยืน สามารถจะนำกลับมาใช้ได้ตลอดเวลา และต้องหมั่นตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้หรือเรียกว่า การประเมินผลตามสภาพจริงเพื่อให้การปฏิรูปการศึกษา ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ปัจจัยด้านผู้สอนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะครูเป็นผู้นำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติโดยตรง

การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อสำหรับการศึกษาวิจัย ออกเป็น 4 ด้าน โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1. การเตรียมการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูผู้สอนนับว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาของไทยประสบผลสำเร็จ โดยในเบื้องต้นครูต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับสาระบัญญัติการศึกษา โดยนักการศึกษาได้กล่าวถึงการเตรียมการสอนไว้ดังนี้

ประทีป ยอดเกต (2552 : <http://gotoknow.org/blog/thaiprt/31531>) กล่าวว่า การเตรียมการสอน เป็นการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้สอนก่อนที่จะเริ่มดำเนินการสอน เป็นการวางแผนและเตรียมการล่วงหน้าเพื่อให้การเรียนของผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยกาหนดองค์ประกอบต่างๆ ของการสอน ได้แก่ วัตถุประสงค์ วิธีการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และวิธีวัดผลประเมินผลแล้วนำไปเขียนแผนการสอน และนำไปปฏิบัติ คือการสอนต่อไป

ประโยชน์ของการเตรียมการสอน

1. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เพราะผู้สอนสามารถวิเคราะห์ข้อบกพร่องหรือปัญหาที่ผ่านมา แล้วนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนครั้งต่อไป
2. ช่วยให้ผู้สอนมีการเตรียมการและมีความรอบคอบในการเลือกจุดมุ่งหมาย และกิจกรรมการเรียน
3. ช่วยให้การเตรียมการตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เหมาะสม
4. ช่วยให้ประสบการณ์การเรียนรู้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน
5. ช่วยให้ผู้สอนสามารถเตรียมการเลือกสื่อ กิจกรรมการสอน วิธีการประเมินผล ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตรงจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สิ่งที่ผู้สอนจะต้องรู้จักเกี่ยวกับการเรียนการสอน ดังนี้

1. หลักสูตร (Curriculum) หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดขึ้นตามวัตถุประสงค์ โดยได้รับการรับรองมาตรฐานของหลักสูตรจากทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อกำหนดรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนได้รับตามจำนวนหน่วยกิต และปีสำหรับการศึกษาที่กำหนด
2. คำอธิบายรายวิชา (Course description) คือ สาระที่กำหนดเป็นหลักของแต่ละรายวิชาในหลักสูตรที่ได้รับการอนุมัติแล้ว ส่วนใหญ่จะเขียนเพียงหลักสำคัญของวิชานั้น
- 3.เค้าโครงรายวิชา (Course outline) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างของการสอนแต่ละรายวิชา
4. แผนการสอน (Lesson plan) หมายถึง รายละเอียดของกิจกรรม วิธีการสอน เนื้อหาในแต่ละหน่วย หรือแต่ละชั่วโมงที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ เพื่อสอนในแต่ละชั่วโมงโดยอาจกำหนดเป็น

4.1 แผนการสอนรายสัปดาห์ คือการนำเนื้อหาที่กำหนดจากประมวลการสอน รายวิชามาแบ่งเป็น หัวข้อการสอนย่อย ๆ เพื่อที่จะสอนในแต่ละสัปดาห์

4.2 แผนการสอนรายครั้ง คือการนำเนื้อหาที่กำหนดมาแบ่งเป็นหัวข้อย่อยที่มีขอบเขตเนื้อหาที่พอเหมาะกับการสอนแต่ละครั้ง

การเตรียมการสอน/เตรียมกิจกรรม มีขั้นตอนดังนี้ (หลากหลายวิธีสอนของครู ต้นแบบ พ.ศ. 2541 วิชาคณิตศาสตร์. 2552 : <http://www.onec.go.th/publication/4112009/math2.pdf>)

1. ศึกษาหลักสูตรเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายหลักการ โครงสร้าง รายละเอียดของหลักสูตร และเนื้อหาวิชาที่สอน

2. ศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา ทำให้รู้และเข้าใจความต้องการของหลักสูตร

3. ศึกษาค้นคว้าเอกสารอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น หนังสือคู่มือ หนังสือแบบเรียนแบบฝึกหัด ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ เพื่อนำ มาประกอบการสอนให้ได้เนื้อหาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. ทำแผนการสอนล่วงหน้า 1 สัปดาห์ โดยปฏิบัติดังนี้

4.1 คำนวณคาบเรียนใน 1 ภาคเรียนว่ามีกี่คาบ

4.2 นับจำนวนวันหยุดที่ตรงกับคาบที่สอนว่ามีจำนวนเท่าไร

4.3 คุุปฏิทินงานของโรงเรียนว่ามีการจัดกิจกรรมพิเศษตรงกับคาบที่สอนหรือไม่

4.4 นับจำนวนคาบที่ตรงกับวันหยุด และคาบที่หยุด และคาบที่ตรงกับกิจกรรมพิเศษ รวมกันแล้วลบออกจากจำนวนคาบเรียนทั้งหมดใน 1 ภาคเรียน ถ้าหากห้องใดมีคาบเรียนน้อยกว่าที่คู่มือครู

สำลี รักสุทธี (2544 : 15) กล่าวว่า ในการเตรียมตัวของครูการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้พร้อม เพื่อเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เป็นที่พึ่งพาอาศัย เป็นแหล่งความรู้แก่ผู้เรียนได้

2. เตรียมแหล่งข้อมูล นอกจากครูจะเป็นผู้สะสมภูมิปัญญาไว้ดีแล้ว ควรเตรียมแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือ เอกสาร ตำรา สื่อ ใบความรู้ กิจกรรม เพลง เป็นต้น

3. จัดทำแผนการสอน แผนการสอนเหมือนเข็มทิศบอกทางครูว่าจะพานักเรียนไปทางใด ครูจะพานักเรียน ไปถูกทางไม่หลงทิศเมื่อมีแผนการสอนที่มีคุณภาพ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้เป็นคู่มือ

4. เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ในแต่ละแผนจะมีการระบุสื่อไว้แล้ว ครูที่ดีจะต้องมีสื่อตามที่ระบุไว้ในแผน ไม่ใช่เขียนแผน โก้หรูแต่ในความเป็นจริงไม่มีอะไรเลย นอกนั้นยังเตรียมสื่ออุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนการสอนให้ครบ

5. เตรียมการวัดผลและประเมินผล ไม่ว่าจะเป็นการสอนด้วยวิธีใด ในที่สุดก็จะต้องมีการวัดผลและประเมินผลทุกครั้ง บทบาทของครูจะต้องเตรียมเครื่องมือวัดที่หลากหลายให้ครอบคลุม ทั้งในส่วนของกระบวนการ และผลงาน ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะ โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนการสอนทุกครั้ง

พอกกล่าวได้ว่า การเตรียมการสอน เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนซึ่งครูต้องเตรียมตัว ต้องจัดเตรียมกิจกรรม วางแผนและเตรียมการล่วงหน้าเพื่อการเรียนของผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยมีขั้นตอนคือ การศึกษาหลักสูตร จุดประสงค์ การเรียนรู้รายวิชา การค้นคว้าเอกสารอื่นๆ ทำแผนการสอนล่วงหน้า สำหรับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ได้แก่ การกำหนดเนื้อหาสาระสำหรับการเรียนการสอน จัดเตรียมแผนการสอน กำหนดวิธีสอนที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจอยากเรียนรู้ เตรียมข้อมูลแหล่งเรียนรู้ เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และนวัตกรรม จัดเตรียมบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งเตรียมวิธีการวัดผลประเมินผล

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 20) กล่าวว่าไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

ชูศรี ดันพงษ์ (2545 : 4) กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีหลักของการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. กำหนดสื่อหรือสถานการณ์ที่มีความหมายต่อผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ด้วยการใช้คำถาม แล้วกำหนดประเด็นให้ผู้เรียนอภิปราย และสรุปความคิดและความรู้ที่ได้นำเสนอเป็นแผนภูมิ

2. กระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้ความคิดที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ในสภาพจริง มีการฝึกกระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทำงาน เลือกโครงการตามความสนใจที่ฝึกให้ผู้เรียนรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และเลือกข้อมูล สังเคราะห์ และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2541 : 7) กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นวิธีการหนึ่งที่มีคุณค่า เพราะเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่จะสนับสนุนให้ความเชื่อที่ว่า “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง 100 %” บรรลุผล ในวิธีการนี้ ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมเต็มที่ต่อการเรียนรู้ของตน เป็นแนวทางที่

จะผลักดันผู้เรียนไปสู่การบรรลุศักยภาพของตน โดยส่งเสริมความคิดของผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้พัฒนาศักยภาพของตนเองเต็มที่ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือ วิธีการที่สามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตน การดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องดำเนินการโดยให้ผู้เรียนพึ่งตนเองในการทำงานการแก้ปัญหา และการแสวงหาข้อมูล เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ กระบวนการเรียนรู้ก็ต้องพิจารณาความเหมาะสมตามสิ่งต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของนักเรียนในกระบวนการเรียนรู้ โดยเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในลักษณะการถูกควบคุมจากผู้สอนทั้งหมด ที่เรียกว่าครูเป็นศูนย์กลาง 100% จนถึงระดับที่นักเรียนคิดเองทำเองทั้งหมด หรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ 100% ซึ่งในกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญจะต้องยึดหลักมีชมมาปฏิบัติ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุด แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้สอนควรตระหนักไว้ก็คือหากผู้เรียนถูกกระทำ หรือถูกวางเงื่อนไขการเรียนรู้ให้อยู่ในกิจกรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นประจำในระยะเวลาอันยาวนาน เช่น ตลอดชีวิตการเรียน หรือการทำงาน และส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตของคนคนนั้นติดอยู่ในระดับนั้นตลอด เช่น หากใครก็ตามถูกฝึกให้ปฏิบัติตามคำสั่งตลอด ไม่มีโอกาสได้คิด เขาจะกลายเป็นคนที่คิดไม่เป็นและต้องพึ่งพาความคิดของผู้อื่นตลอด เรียกว่า มีคุณภาพระดับพึ่งพา แต่ถ้าหากเขามีโอกาสได้คิด ได้กระทำกิจกรรมที่ตนเองมีโอกาสดำเนินการ ได้แสดงความคิดเห็นบ้าง เขาก็จะสามารถพึ่งพาสติปัญญาของตนเองได้ จนสุดท้ายคุณภาพชีวิตจะอยู่ในระดับที่สามารถพึ่งตนเองได้ไม่ต้องคอยพึ่งผู้อื่น สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาเองได้ สำหรับนักเรียนบางคนหากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้คิด ได้เรียนรู้ปฏิบัติกิจกรรมที่ตนเองสนใจอย่างแท้จริง นอกจากจะพึ่งตนเองได้แล้ว ยังอาจสามารถช่วยเหลือเป็นผู้นำที่สามารถช่วยเหลือและพัฒนาผู้อื่นได้อีกด้วย

ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม ครูคงต้องมุ่งเน้นจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับที่จะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพึ่งตนเอง หรือเป็นที่พึ่งของผู้อื่นให้มากกว่าการมุ่งสอนให้ผู้เรียนพึ่งผู้อื่นตลอดเวลา จนขาดความมั่นใจในตนเอง

2. เด็กทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทุกสิ่ง การเรียนรู้ของคนเราขึ้นอยู่กับสมอง ดังนั้นครูในฐานะบุคคลสำคัญในการให้การศึกษาจึงควรรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสมอง ปัจจุบันมีข้อมูลจากการศึกษาวิจัยมากมายยืนยันชัดเจนเกี่ยวกับยีนหรือหน่วยพันธุกรรมที่เป็นตัวกำหนดการเจริญเติบโตและโครงสร้างสมองในคนเรามียีนประมาณหนึ่งแสนยีน ครั้งหนึ่งหรือประมาณห้าหมื่นยีนเป็นยีนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเจริญเติบโตและการทำงานของสมอง สมองของมนุษย์

ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ เป็น โครงสร้างที่สุดมหัสจรรย์ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด มีความต้องการที่จะเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ ทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติและทุกอย่างรอบตัว ซึ่งการเรียนรู้ของมนุษย์ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรับรู้อันได้แก่ การรับรู้โดย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การเรียนจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจึงควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยเชื่อมโยงให้ครบถ้วนทั้งสมองหรือปัญญา (Head) การได้ลงมือทำหรือการได้สัมผัส (Hand) เอาใส่ใจในการเรียนรู้หรือปฏิบัติ (Heart) มีความสุขที่ได้เรียนรู้ (Happy) เพราะร่างกายแข็งแรง สุขภาพจิตดี

3. เด็กแต่ละคนสติปัญญาแตกต่างกันตามความหลากหลายทางปัญญา ผู้เรียนทุกคนมีความเป็นอัจฉริยภาพอยู่ในตนเองอยู่แล้ว ตามความหลากหลายทางสติปัญญา ซึ่งจากการศึกษาของท่าน โสเวิร์ต การ์เดนอร์ อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดที่ประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า มนุษย์มีความสามารถอย่างหลากหลาย หรือมีสติปัญญาหลายด้าน (Multiple intelligence) บางคนอาจมีความเป็นเลิศเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่บางคนอาจแสดงความเป็นเลิศในหลายด้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมเป็นเบื้องต้นและการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งบางครั้งสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอาจเป็นสิ่งที่ทำลายปัญญาด้านต่างๆ ของผู้เรียน โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นอกจากนี้ยังพบว่าการศึกษาที่มีความโดดเด่นในสติปัญญาแต่ละด้านแตกต่างกัน ยังส่งผลต่อรูปแบบการเรียนรู้ (Learning style) ของผู้เรียน จึงจำเป็นที่ครูควรรู้เพื่อที่จะได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียนให้มากที่สุด

การจัดกระบวนการเรียนรู้ก็ต้องพิจารณาความเหมาะสมตามสิ่งต่อไปนี้

1. ธรรมชาติวิชามีความยากง่ายแตกต่างกัน บางวิชาที่ค่อนข้างยาก การปล่อยให้ผู้เรียนบางคนที่เรียนอ่อนค้นพบความรู้ด้วยตนเองเสมอ อาจสร้างความเครียดให้แก่เขาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ บางวิชาเน้นเนื้อหาที่ลึกซึ้งและซับซ้อน ควรคำนึงถึงว่าผู้เรียนมีพื้นฐานเรื่องนั้นเพียงพอหรือยัง

2. วัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนได้แก่

1) วัยก่อนประถมศึกษา (อายุต่ำกว่า 6 ขวบ) ชอบกิจกรรมประเภทที่มีการเคลื่อนไหว ใช้กล้ามเนื้อมาก ชอบงานศิลปะ ดนตรี กีฬา ความสนใจจะมีช่วงสั้น ๆ มีความคิดเพื่อฝัน มีจินตนาการ ยังคิดเชิงนามธรรมไม่ได้ บางครั้งจึงดูเหมือนว่าดีอริ้น ชอบทำผิดซ้ำซาก หรือที่ผู้ใหญ่ มักพูดติดปากว่าสอนไม่รู้จักจำ ไม่เคารพกติกา เอาแต่ใจตนเอง ครูจึงควรเน้นการใช้กิจกรรมประเภทการเล่นสนุกเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้

2) วัยประถมศึกษา (อายุ 6-12 ปี) ยังคงชอบกิจกรรมประเภทได้เคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ อยู่ชอบการเล่นกับเพื่อน แต่สามารถคิดเชิงนามธรรมได้มากขึ้น จึงควรฝึกให้รู้จักกระบวนการคิดเชิง

วิเคราะห์ ฝึกให้คิดเชิงสร้างสรรค์ ฝึกการใช้จินตนาการ ฝึกกาสร้างกฎกติการ่วมกัน และยึดถือปฏิบัติเต็มที่ มีความพร้อมในการเรียนมากขึ้น มีความสนใจและสมาธิทางการเรียนมากขึ้น จึงควรได้รับการพัฒนาในทุกด้านให้สมดุล คือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ การมีสังคม และมีสุนทรียภาพ วิทยายังคงต้องการความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่มากอยู่ โดยเฉพาะการเป็นกำลังใจ การได้รับการสนับสนุนยกย่องชมเชยตามสมควรแก่กรณี

3) วัยมัธยมศึกษา (อายุ 13-18) ผู้เรียนวัยนี้เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเริ่มเป็นหนุ่มเป็นสาว ชอบกิจกรรมที่ทำท่าย ชอบแสดงออกเพื่อสร้างจุดเด่นให้แก่ตนเอง เหมือนมีผู้ที่กล่าวว่า วัยนี้เป็นวัยที่อยากโต อยากโชว์ อยากช่วย สามารถคิดในเชิงนามธรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบ ถ้าได้รับการพัฒนาส่งเสริมอย่างถูกวิธีตั้งแต่ในระดับประถมศึกษา และกระทำอย่างต่อเนื่องจนถึงระดับมัธยม เราจะได้เยาวชนไทยที่มีประสิทธิภาพ คิดเป็นระบบ มีเหตุมีผล มีจินตนาการ เคารพกฎกติกาของสังคม

ดังนั้น การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเรียนจึงคำนวณถึงสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น การมีส่วนร่วมทางการเรียนของนักเรียน เป็นสิ่งที่บ่งบอกลักษณะการสอนของครูด้วยว่า ท่านยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมากน้อยแค่ไหน

หลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียน เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผล การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรยึดหลักดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กัน ไม่ใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว ประสบการณ์ความรู้สึกรู้จักคิดของแต่ละบุคคล ถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเองมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี
4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้นั้นมีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนี้แล้วจะสามารถใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และคำตอบต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการ
5. การเรียนรู้ที่มีความหมายกับผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

ดังนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม และกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

2. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญโดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มได้พูดคุยปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเอง และผู้อื่น และการเรียนรู้จะปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

3. ยึดการค้นพบด้วยตนเอง เป็นวิธีการสำคัญ การเรียนรู้โดยครูผู้สอน พยายามจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ทั้งเพราะการค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และเกิดความคงทนของความรู้

4. เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริง และพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

จากหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ กระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้คิด ค้นคว้า และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม มีส่วนร่วมกันสร้างความรู้ที่มีระบบ ขั้นตอน กระบวนการได้ผลงานที่ดีและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

3. สื่อและนวัตกรรม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 (5) ระบุว่า ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และในมาตรา 25 กล่าวว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักนายกรัฐมนตรี. 2545 : 14-15) ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยนักการศึกษาได้กล่าวถึงสื่อการสอนไว้ดังนี้

พงศ์ หรดาร (2531 : 195) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน ได้แก่ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ สื่อการสอนยังเป็นสิ่งเร้าความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความรู้ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนเป็น

อย่างดีและรวดเร็วขึ้น ครูจึงมีหน้าที่เป็นผู้เลือกสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาในการสอนแต่ละครั้ง สื่อการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการสอน เพราะสื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของการสอน

กิดานันท์ มลิทอง (2543 : 89) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน อาจเป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพ เป็นสิ่งของเครื่องใช้หรือช่องทางสำหรับทำให้การสอนของผู้สอนส่งไปถึงผู้เรียน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการเรียนการสอน เพราะสื่อการสอนเป็นตัวกลางที่ช่วยทำให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2542 : 117) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ คือสิ่งที่เป็นพาหะหรือสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 23) กล่าวว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกสื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรพิจารณาสาระที่ครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้เพียงพอ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา ซึ่งลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ขวนคิด ขวนติดตาม เข้าใจง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา โดยผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาควรดำเนินการดังนี้

1. จัดทำและจัดหาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
4. ศึกษาวิธีการเลือก และการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมหลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ และประเมินผลคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเอง และที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์ และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ

6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา และในชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้

7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชนและสังคมอื่น

8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ

สมปอง มากแจ้ง (2542 : 40) กล่าวว่าสื่อการเรียนรู้มีอยู่มากมายหลายประเภท ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่างๆ โดยใช้ตัวเขียนหรือตัวหนังสือเป็นสื่อในการแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิด เช่น เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน ฯลฯ

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคุมกับเครื่องมือโสตทัศนวัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น แถบบันทึกพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

3. สื่ออื่น ๆ นอกจากสื่อ 2 ประเภทข้างต้น ได้แก่

3.1 บุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ไปสู่บุคคลอื่น เช่น บุคลากรในท้องถิ่น แพทย์ ตำรวจ นักธุรกิจ เป็นต้น

3.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมรอบตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ ปรากฏการณ์ ห่องปฏิบัติการ

3.3 กิจกรรมหรือกระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ใช้ในการฝึกทักษะซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด ปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน

3.4 วัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ ตาราง สถิติ รวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ

นอกจากนี้ สมปอง มากแจ้ง (2542 : 50) กล่าวถึงหลักการเลือกสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการสอน
2. ลักษณะของเนื้อหาวิชาที่สอน
3. ประสบการณ์เดิมของนักเรียน
4. วิธีการสอนของครูที่ใช้สอน
5. วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่

สำหรับ พงศ์ หรดาล (2531 : 197) กล่าวถึงลักษณะของสื่อการสอนที่ดี ไว้ดังนี้

1. ความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน
2. ความเหมาะสมกับรูปแบบการเรียนการสอน
3. ความเหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน
4. ความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของการใช้สื่อการสอน

จากการศึกษาเกี่ยวกับสื่อและนวัตกรรมการสอนพอสรุปได้ว่า สื่อและนวัตกรรมการสอน เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนถึงผู้เรียน มีหลายรูปแบบทั้งเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ สื่อบุคคล บรรยากาศสภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิชาการประเภทต่าง ๆ มีการจัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เช่น บุคลากรทางการศึกษา วิทยากรในท้องถิ่น แพทย์ และผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน เป็นต้น

4. การวัดผลและประเมินผล

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 124) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ต้องอยู่ในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ก่อนการเรียนการสอน เป็นการตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงผลการเรียน และเพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงผลการเรียนรู้เป็นระยะ และประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา หรือภาคเรียน เป็นการตัดสินผลการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบให้แน่ใจว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

พงศ์ หรดาล (2531 : 217) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้ เป็นหลักที่สำคัญของครู ที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนด้วยวิธีการใดก็ตาม เพื่อให้ทราบว่าผลการเรียนที่นักเรียนได้รับมีผลความต้องการหรือไม่อย่างไร หรือต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

การประเมินผลการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพและมีผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ (พงศ์ หรรดาร. 2531 : 220)

1. วัดให้ตรงกับจุดประสงค์ ทั้งจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การใช้เครื่องมือที่ดี มีความเที่ยงตรง เชื่อมั่นได้ มีความเป็นปรนัย มีค่าอำนาจจำแนกสูง และเหมาะสมกับระดับของบุคคล
3. ต้องมีความยุติธรรม
4. แปลผลได้ถูกต้อง ผลการวัดแต่ละครั้งที่เป็นคะแนนเมื่อนำผลไปเปรียบเทียบ หรืออธิบายต้องให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ
5. ใช้ผลการวัดได้คุ้มค่า มิใช่มุ่งหวังเพียงตรวจสอบความสามารถของผู้เรียนเท่านั้น ซึ่งควรมุ่งที่จะค้นหาความสามารถที่เด่น และด้อยของนักเรียน เพื่อจะได้พัฒนาหรือปรับปรุงความสามารถของนักเรียนแต่ละคนให้ดีขึ้น

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 166) กล่าวว่า การประเมินผล (Evaluation) เป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่า ความจริง และการกระทำ บางทีขึ้นอยู่กับวิธีการวัดเพียงอย่างเดียว เช่น คะแนนสอบ แต่โดยทั่วไปจะเป็นการรวมการวัดหลายๆ ทาง โดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบประกอบการพิจารณาในการประเมินผลแต่ละครั้งประกอบด้วย

1. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงโปรแกรมการเรียนการสอน
2. การวัดผลการศึกษามุ่งที่จะปรับปรุงความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน
3. เพื่อให้นักเรียนมีการเตรียมตัวเพื่อจะสอบได้ ทำข้อสอบ และมีส่วนร่วม ในการประเมินผลข้อสอบจะเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีค่า ทำให้นักเรียนได้จัดระเบียบความคิด การแสวงหาความเข้าใจ และหาข้อสรุป
4. เป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ความคิดต่าง ๆ และมีทักษะ ความพยายาม เอาชนะตนเองโดยการสอบให้ได้คะแนนที่ดีขึ้นเรื่อยๆ
5. รายงานผลการเรียนรู้ให้ผู้อื่นทราบ เพื่อทราบข้อเท็จจริงของผู้เรียนและรายงานให้ ผู้ปกครอง อาจารย์แนะแนว
6. ใช้เครื่องช่วยในการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น
7. การประเมินผลการเรียนเป็นเครื่องแสดงว่าการเรียนการสอนบรรลุตามความมุ่งหมายหรือไม่ และเป็นเครื่องวัดความเจริญงอกงามของนักเรียน
8. การประเมินผลการศึกษาเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ ประสิทธิภาพวิธีสอน อุปกรณ์การสอน และหลักสูตรที่ใช้

9. การประเมินผลการศึกษา เป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การรับนักเรียนนักเรียนเข้าใหม่ การจัดชั้นเรียน การเลื่อนชั้น เป็นต้น

การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงเป็นแนวทางพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง สามารถประเมินทักษะ ความคิดขั้นสูงที่ซับซ้อน ตลอดจนความสามารถในการแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการประเมินที่สอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 13) ได้กำหนดว่า ให้สถานศึกษาจัดประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษา และให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินของผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง เป็นกระบวนการประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งการประเมินที่ปฏิบัติจริงมากกว่าประเมินจากแบบทดสอบ สำหรับการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง ได้มีผู้ที่ให้ความหมายไว้หลาย ๆ ความหมาย ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 11) ได้ให้ความหมายของการประเมินตามสภาพจริงไว้ว่า เป็นกระบวนการสังเกต การบันทึก และรวบรวมข้อมูลจากงานหรือวิธีการที่นักเรียนทำเพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อเด็กเหล่านั้น การประเมินผลตามสภาพจริงจะไม่เน้นการประเมินเฉพาะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดซับซ้อนในการทำงานของผู้เรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และแสดงออก

อรรถัย มูลคำ และสุวิทย์ มูลคำ (2544 : 175) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลตามสภาพจริงไว้ว่า คือ การวัดประเมินผลกระบวนการทำงานในด้านสมอง หรือการคิดและจิตใจของผู้เรียนอย่างตรงไปตรงมาตามสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ โดยพยายามตอบคำถามว่า ผู้เรียนทำอะไรและทำไมจึงทำอย่างนั้น การได้ข้อมูลมาจะช่วยให้ผู้สอนได้พัฒนาการเรียนของผู้เรียน และการสอนของผู้สอน ทำให้การเรียนการสอนมีความหมาย และทำให้เกิดความอยากในการเรียนรู้

นอกจากนี้ สมนึก นนธิจันทร์ (2544 : 70) ได้สรุปว่า การประเมินผลจากสภาพจริงเป็นการประเมินผลที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการแสดงออกหลาย ๆ ด้านเพื่อนำไปแก้ปัญหา โดยใช้ทักษะกระบวนการคิดที่ซับซ้อน ที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์ที่เป็นจริงในทุกบริบทเท่าที่จะเป็นไปได้

จากความหมายของการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หมายถึง การประเมินผลการเรียน โดยการประเมินจากการแสดงความสามารถที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้และสภาพของผู้เรียนให้มากที่สุด

สำหรับแนวทางในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ชาตรี เกิดธรรม (2545 : 7) ให้แนวทางในการประเมินผลการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่าควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. การประเมินผลควรแสดงให้เห็นถึงความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนทั้งทางด้านทักษะเชิงปฏิบัติ กระบวนการคิด และด้านความรู้

2. การประเมินควรให้ข้อมูลที่ถูกต้องและควรกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้หลักฐานที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้า ที่สำคัญควรมีการปรับปรุงเป็นระยะ ๆ

3. การประเมินควรเป็นการประเมินตามสภาพจริง ซึ่งรวมถึงการแสดงทักษะในการปฏิบัติงานและผลงานสะสมด้วย

4. การประเมินควรกระทำด้วยความยุติธรรมและเสมอภาค โดยต้องมีการพิจารณาตกลงร่วมกันระหว่างผู้ที่มีส่วนร่วม

5. ผลการประเมินควรนำเสนอเป็นข้อมูลย้อนกลับที่ชัดเจน ครบถ้วน และเข้าใจง่าย ในทำนองเดียวกัน ภัทรา นิคมานนท์ (2543 : 41) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการประเมินผลจากสภาพจริง ดังนี้

1. ต้องเสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้
2. เน้นให้พัฒนาการของผู้เรียนอย่างเด่นชัด
3. ให้ความสำคัญของจุดเด่นของผู้เรียน
4. ตอบสนองหลักสูตรที่เน้นสภาพจริง
5. มีพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นจริง
6. มีพื้นฐานบนการแสดงออกของผู้เรียน
7. สอดคล้องกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
8. การจัดการเรียนการสอนจะมีการวิจัยและพัฒนาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน
9. เป็นการเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย
10. ตอบสนองได้กับทุกบริบท เนื้อหา สาระ และบูรณาการวิชาการต่าง ๆ
11. ตอบสนองได้กับการเรียนรู้และความสามารถของผู้เรียนอย่างกว้างขวาง
12. เกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครอง ครู และนักเรียนรวมทั้งบุคคลในวิชาชีพอื่น

จากแนวทางและลักษณะสำคัญของการประเมินผลจากสภาพจริงดังกล่าวถือว่าเป็น การสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้อย่างมีความหมาย เต็มตามศักยภาพของแต่ละ บุคคลตรงตามลักษณะของกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง เอกรินทร์ สีมหาศาล (2546 : 390-395) ได้ กล่าวถึง เทคนิคและวิธีการวัดประเมินผลที่นิยมกันแพร่หลายว่ามีลักษณะ ดังนี้ คือ

1. การมอบหมายภาระงานตามที่ผู้สอนกำหนด (Structured on demand tasks) เป็น งานที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติภายใต้การควบคุมดูแลของผู้สอนเกือบทุกขั้นตอนของการทำงาน ผู้สอนจะระบุให้ผู้เรียนแสดงความสามารถไว้ในทุกขั้นตอนและบอกผลงานพร้อมแจ้งเกณฑ์ใน การประเมินภาระงานให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้า เป็นการวัดผลการปฏิบัติของผู้เรียนหรือความถนัด ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. การปฏิบัติภาระงานที่ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดขั้นตอนของการปฏิบัติผลการเรียนรู้บาง ข้อต้องการให้ผู้เรียนแสดงความเข้าใจในกระบวนการ ขั้นตอนกรรมวิธีต่าง ๆ โดยแสดง ความสามารถให้เห็นถึงการนำเสนอทางเลือกของการปฏิบัติ และการใช้ทรัพยากรที่ถูกต้อง ด้วย วิธีการเขียนอธิบาย โดยให้ผู้สอนประเมินความเข้าใจของผู้เรียน

3. การปฏิบัติภาระงานที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (Naturally occurring tasks) เป็นงานที่ ผู้เรียนเคยปฏิบัติมาแล้วหรือทำอยู่เป็นประจำ จนกระทั่งได้ผลงานชิ้นที่ดีที่สุด เพราะเกิดจาก ประสบการณ์การเรียนรู้จนชำนาญ

4. การจัดทำโครงการที่จำเป็นต้องใช้ระยะเวลานาน (Long term projects) ควรเป็น โครงการที่ผู้เรียนจัดทำเป็นรายบุคคล และเป็น โครงการที่ผู้เรียนคิดขึ้นเองต้องนำประสบการณ์ ความรู้ที่มีอยู่มาบูรณาการให้เข้ากับความสามารถด้านต่าง ๆ จนประยุกต์ออกมาเป็น โครงการที่เป็น ประโยชน์ตรงตามเป้าหมายการเรียนรู้ของหลักสูตร

5. การแสดงผลงาน การสาธิต (Demonstrations) เป็นการแสดงความสามารถของผู้เรียน เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ และทักษะนำมาปฏิบัติภาระงาน หรือเป็น ชิ้นงานที่มีความสลับซับซ้อนยากกว่างานที่เคยปฏิบัติมาแล้ว เพื่อยืนยันความก้าวหน้า และ ความสามารถในระดับที่สูงขึ้นของผู้เรียน

6. การทดลอง (Experiments) เป็นการทดลอง พิสูจน์ผลต่าง ๆ เป็นภาระงานที่ผู้เรียน ต้องทำตามคำสั่งของผู้สอนแต่ผู้เรียนต้องเป็นผู้วางแผนและปฏิบัติตามขั้นตอนการทดลองและ ประมวลผลต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สังเกต สามารถใช้ ทักษะสืบสวนสอบสวน เป็นทักษะส่วนหนึ่งของการเรียน

7. การนำเสนอผลการเรียนรู้โดยวิธีพูดรายงาน (Oral presentations) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการค้นคว้า และทักษะการพูด เป็นการสื่อสาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร

8. การจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) เป็นผลงานของผู้เรียนที่เก็บรวบรวมไว้เฉพาะชิ้นงานที่ต้องการนำเสนอชิ้นงานที่ดีที่สุด เพื่อเป็นหลักฐานแสดงถึงความเจริญงอกงามทางสติปัญญา ความก้าวหน้าทางการเรียนและความสามารถหรือความถนัดของผู้เรียนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

จากเทคนิคและวิธีการวัดประเมินผลที่นิยมกันแพร่หลาย จะเห็นได้ว่าการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานถือเป็นนวัตกรรมที่สำคัญประเภทหนึ่งของการประเมินผลดังกล่าว สำหรับการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ได้มีผู้ที่ให้ความหมายไว้หลาย ๆ ความหมายดังนี้ สุวิทย์ มูลคำ (2544 : 27) กล่าวว่า แฟ้มสะสมงาน หมายถึง สิ่งที่เก็บรวบรวมตัวอย่าง (Samples) หรือ บางส่วนของหลักฐาน (Evidences) ที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ ความสามารถความพยายามหรือความถนัดของบุคคล หรือประเด็นที่ต้องจัดทำแฟ้มสะสมงานไว้อย่างเป็นระบบ โดยบุคคลนั้นและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำแฟ้มร่วมกัน ในทำนองเดียวกัน สมนึก นนธิจันทร์ (2544: 99) กล่าวว่า การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานดีเด่น (Portfolio assessment) เป็นการวัดและประเมินผลวิธีการหนึ่ง ในการประเมินสภาพที่แท้จริงของผู้เรียน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลและสร้างเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน อย่างมีจุดประสงค์ ผลงาน เอกสาร หลักฐานนั้น ๆ จะแสดงถึงความพยายาม ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผลงานหรือชิ้นงาน กำหนดเกณฑ์การประเมิน ตลอดจนแสดงความรู้สึกที่มีต่อผลงานนั้น อันจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง สามารถคิดหาแนวทางที่จะพัฒนาปรับปรุงตนเองและเป็นผู้ที่นำตนเองได้ ในขณะที่ บรูซซี ซีริมหาสาคร (2545 : 9) กล่าวว่า แฟ้มผลงาน หมายถึง ภาระหรือแหล่งที่เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบและเป็นตัวอย่างผลงานดีเด่นที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว เพื่อใช้เป็นหลักฐานที่แสดงถึงพัฒนาและความสำเร็จในการทำงานของบุคคล

จากความหมายของแฟ้มสะสมงานในทัศนะของบุคคลต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า แฟ้มสะสมงานเป็นการเก็บเอกสาร หลักฐานอย่างเป็นระบบระเบียบ ที่สะท้อนถึงความก้าวหน้าและศักยภาพของแต่ละบุคคลตามความเป็นจริง

สำหรับ สุวิทย์ มูลคำ (2540 : 12) ได้สรุปการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานมีขั้นตอนสำคัญ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผนการจัดทำแฟ้มสะสมงาน
2. การเก็บรวบรวมผลงาน

3. การคัดเลือกผลงานหรือหลักฐาน
4. การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกรู้สึกต่อผลงาน
5. การตรวจสอบความสามารถของตนเอง
6. การประเมินผลงาน
7. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงาน
8. การปรับเปลี่ยนผลงาน
9. การจัดระบบของแฟ้มสะสมงาน
10. การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน

แฟ้มสะสมงานของนักเรียนจึงเป็นเครื่องมือที่บ่งบอกถึงความสามารถที่แท้จริง และกระตุ้นชักนำให้ผู้เรียนประเมินผลการทำงาน และค้นพบความก้าวหน้าของตน เป็นการประเมินผลย่อยเพื่อพัฒนาผู้เรียน สามารถนำไปใช้ประกอบการให้ระดับคะแนนเพื่อตัดสินผลการเรียนได้ และสิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ครูผู้สอน ดังนั้น เมื่อครูผู้สอนกำหนดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นมาแล้วจะต้องกำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะของผู้เรียน และผลการประเมินที่คาดหวังจากผู้เรียนด้วย สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สอนเห็นทิศทางของการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล และสังเกตเห็นพฤติกรรมตามสภาพที่แท้จริงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนแต่ละคน และตรงกับจุดประสงค์ การประเมินผลตามหลักสูตรจริงๆ ในทำนองเดียวกัน บรูซซี ศิริมหาสาคร (2541 : 232) ได้กล่าวว่า แฟ้มสะสมงานยังมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของนักเรียนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นการตัดสินผู้เรียนด้วยผลงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือกว่าการใช้คะแนนสอบเพียงอย่างเดียวซึ่งเป็นนามธรรมเกินไป หากครูทุกคนตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของแฟ้มสะสมงานและได้นำไปใช้กับผู้เรียนอย่างจริงจัง แฟ้มสะสมงานจะเป็นนวัตกรรมใหม่ทางการศึกษา ที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์และพัฒนาคุณภาพของครูให้ไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้นำการปฏิรูปการศึกษาในองค์กร จะต้องส่งเสริมให้ครูได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในปัจจุบัน การประเมินผลเน้นการประเมินตามสภาพจริงและประเมินควบคู่ไปกับการเรียนการสอน

เมื่อเราปฏิรูปการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ได้ปฏิบัติจริง อย่างเป็นระบบมีกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม การเรียนการสอนและการประเมินผลจึงไม่ควรแยกจากกันกล่าวคือเมื่อผู้เรียนทำงาน ต้องมีการสังเกตกระบวนการทำงาน ตรวจสอบผลงาน ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะบางประการอันเป็นผลจากการเรียนรู้ เพื่อที่จะ

สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั่วทั้งกรณีที่เกิดขึ้นหรือสามารถพัฒนาให้ดีที่สุดได้จากการนำผลการประเมินมาตรวจสอบพิจารณาเพื่อหาจุดที่จะพัฒนาต่อไปได้

ลักษณะสำคัญของการประเมินสภาพจริง

การประเมินผลการเรียนรู้สิ่งที่ครูต้องปฏิบัติ ก็คือ

1. การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติงานโดยครูพยายามใช้เนื้อหาสาระหรือสถานการณ์ที่เป็นสถานการณ์จริง เช่น การปลูกพืชจริง ๆ ตอนกิ่งไม้จริง ๆ เขียนจดหมายจริง ๆ บำเพ็ญประโยชน์จริง ๆ ไปวัดความยาวของประตูหน้าต่างจริง ๆ อ่านเนื้อหาภาษาอังกฤษจากคู่มือการทำงานในโรงงานใกล้โรงเรียน เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่จบแล้วไปทำงานที่นั่น เป็นต้น เหตุที่ต้องใช้ของจริงก็เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการเรียนไปถ่ายโยงได้ง่ายเมื่อถึงคราวที่ต้องใช้จริง เช่น การฝึกซ้อมหนีภัยโดยจัดสถานการณ์ที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด เมื่อเผชิญสถานการณ์จริงก็สามารถนำไปแก้ไขได้โดยไม่ตื่นตกใจ

2. การเตรียมงานที่จะให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ และขณะที่นักเรียนปฏิบัติงานครูก็สามารถประเมินว่านักเรียนมีทักษะพื้นฐานที่เพียงพอหรือไม่ ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งแนวทางการประเมินอาจดูจาก

- การปฏิบัติงานถูกต้องตามขั้นตอน

- การปรับปรุงแก้ไขขณะทำงาน

- ผลงานที่ปรากฏ เช่น ชิ้นงาน กรณีที่มีการจัดทำชิ้นงานเป็นรูปธรรม หรือผลการปฏิบัติงานกรณีที่เป็นงานปฏิบัติล้วน ๆ เช่น การรำนากูศิลป์ การเล่นกีฬา

3. ฝึกให้ผู้เรียนประเมินตนเองและนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาและปรับปรุงงาน เช่น ก่อนออกจากบ้านทุกวันเรามักส่องกระจกเพื่อประเมินตนเอง ทั้งนี้เพราะกระจกเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อน (Reflect) ทั้งจุดเด่นและจุดด้อยของรูปร่างหน้าตาของเราได้ ดังนั้นมนุษย์ส่วนใหญ่จึงชอบส่องกระจกเพื่อจะได้ปรับปรุงตนเองให้ดูดีที่สุดในเรื่องการปฏิบัติงานก็เช่นเดียวกัน ควรฝึกการสะท้อนความคิดต่อการทำงานโดยใช้ผลงานเป็นกระจกสะท้อนความสามารถ เช่น จดหมายส่วนตัวที่นักเรียนเขียนขึ้น จะเป็นกระจกสะท้อนความสามารถการเขียนของนักเรียนว่าเป็นเช่นไร ดังนั้นจึงต้องฝึกการประเมินตนเองให้เหมือนกับการรู้จักส่องกระจก ซึ่งมีรายละเอียดในการปฏิบัติอยู่พอสมควร จะได้อีกกล่าวถึงในบทต่อไป

4. ครูควรวิเคราะห์งานตามจุดประสงค์การเรียนรู้ก่อนมอบหมายให้นักเรียนทำงาน ทั้งนี้เพื่อให้สัมพันธ์กับการเรียนการสอน ซึ่งการเรียนจะมีความสามารถผลิตผลงานได้ขึ้นมาจะต้องมีความรู้พื้นฐานและทักษะพื้นฐานที่เพียงพอก่อน ดังนั้นการวิเคราะห์งานจึงจำเป็นเพื่อการ

วางแผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และทำให้นักเรียนได้ทำงานด้วยความเต็มใจเพราะเป็นงานที่มีความหมายและมีโอกาส และไม่แปลกแยกไปจากเนื้อหาสาระวิชาที่กำลังเรียนอยู่

5. ครูควรเป็นผู้ประสานความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง การประเมินผลแบบดั้งเดิม บทบาทการประเมินส่วนใหญ่จะอยู่ที่ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนดเกือบทั้งหมดทั้งรูปแบบ วิธีการ และการตัดสินคุณค่า แต่แนวคิดใหม่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนมากที่สุด ควรมีการให้บทบาทแก่ผู้เรียน หรือผู้เกี่ยวข้องอื่น เช่น ผู้ปกครอง ได้มีส่วนร่วมรับรู้หรือเสนอแนะทางปฏิบัติต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งคงไม่มีแนวปฏิบัติตายตัวว่าจะต้องทำอะไร ขึ้นอยู่กับความพร้อมและบริบทของแต่ละที่แต่ละแห่ง โดยเฉพาะบทบาทของผู้ปกครอง แต่สำหรับระหว่างผู้เรียนและผู้สอนคงต้องมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินมากขึ้น เช่น ร่วมกำหนดงานที่จะใช้ในการประเมิน ร่วมกำหนดรายการประเมิน ร่วมกำหนดกรอบเวลาที่เหมาะสมในการประเมิน เป็นต้น

6. ครูควรมีความสามารถในการสร้างเครื่องมือวัดผลที่หลากหลายและเป็นไปตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษา ที่กำหนดให้ประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการ ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ เครื่องมือวัดผลที่ครูสามารถนำไปใช้ได้มี 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือวัดผลที่ใช้สำหรับการประเมินผลอย่างเป็นทางการซึ่งครูควรพัฒนาให้มีคุณภาพเป็นที่น่าเชื่อถือ และได้มาตรฐาน สิ่งที่ว่าแบบทดสอบนั้นได้มาตรฐานก็คือ

1. มีความเที่ยงตรงสูง (Content Validity) คือสามารถวัดตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ วิธีการตรวจสอบ ให้ครูที่สอนวิชาเดียวกันหรือหมวดเดียวกันสักสองสามคนช่วยกันตรวจสอบทีละข้อ ว่าวัดตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่

2. มีความเชื่อมั่นสูง (Reliability) คือมีความคงเส้นคงวาในการวัด ทำให้ผลการวัดน่าเชื่อถือ ซึ่งครูสามารถตรวจสอบได้โดยนำผลคะแนนสอบมาวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนน ใช้วิธีการสอบซ้ำเพื่อดูความคงที่ของคะแนน

เครื่องมือกลุ่มนี้ได้แก่

- แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
- แบบทดสอบวัดความคิดขั้นสูง
- แบบวัดความคิดเชิงจริยธรรม
- แบบวัดเจตคติทางการเรียน
- แบบสังเกตพฤติกรรม ทั้งพฤติกรรมทางการเรียน และพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม

กลุ่มที่ 2 เครื่องมือประเมินความสามารถจริงในองค์รวม เป็นเครื่องมือสำหรับใช้ประเมินความสามารถของผู้เรียนที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับวิธีการประเมินของครู ดังนี้

- แบบประเมินคุณค่าของชิ้นงาน กรณีวัดความสามารถจากชิ้นงาน
- แบบประเมินคุณค่าการปฏิบัติงาน กรณีประเมินจากการปฏิบัติงานจริง
- แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าสนใจในการประเมินความสามารถ

จริงของผู้เรียนครูควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ การเรียนรู้และธรรมชาติวิชา โดยเพิ่มสะสมงานที่ครูควรใช้ได้แก่

- แฟ้มสะสมงานเฉพาะเรื่อง ตามลักษณะความสามารถที่ต้องการประเมิน เช่น แฟ้มสะสมงานการเขียน แฟ้มสะสมงานการทดลอง เป็นต้น

- แฟ้มสะสมงานรวม เช่น แฟ้มสะสมงานโครงการ เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเป็นเครื่องยืนยันการปฏิบัติจริง เครื่องมือในกลุ่มนี้เป็นเครื่องมือสำหรับใช้ตรวจสอบยืนยันความสามารถ โดยดูจากพยานหลักฐานที่ยืนยันหรือบ่งชี้ เช่น

1) แบบตรวจบันทึก เช่น บันทึกประจำวัน บันทึกการอ่าน บันทึกการเขียน บันทึกการศึกษาดูงานนอกสถานที่ บันทึกการค้นคว้า เพื่อพิจารณาความสามารถหรือคุณลักษณะบางประการของผู้เรียนจากสิ่งที่ผู้เรียนจดบันทึก เช่น การทำงานอย่างเป็นระบบ อาจดูจากบันทึกประจำวันของนักเรียน การทำงานกลุ่มอาจดูจากบันทึกการประชุมกลุ่ม ความสามารถในการค้นคว้า อาจดูจากบันทึกการค้นคว้า เป็นต้น

2) การให้ผู้เรียนรายงานตนเอง อาจอยู่ในรูปของการรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร หรือรายงานปากเปล่าก็ได้

สรุปได้ว่าการวัดผลและประเมินผล คือการวัดและประเมินผลความรู้ความสามารถของผู้เรียน โดยใช้การวัดประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง เพื่อ ประเมินผลผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ใช้แฟ้มสะสมงานเป็นส่วนหนึ่งในการวัดผลและประเมินผล และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล เปรียบเทียบ จัดอันดับผลงานหรือกิจกรรม การพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสม การวัดและประเมินผลต้องทำอย่างต่อเนื่องและใช้เครื่องมือวัดที่หลากหลาย เพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนวัดพิบูลเงิน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวัดพิบูลเงิน

ผู้ฝึกฝนตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐในหมู่มนุษย์

วิสัยทัศน์โรงเรียน

มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและรักความเป็นไทยมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ โดยเน้นศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

ภารกิจ (พันธกิจ)

1. ศึกษาและนำศักยภาพ ทรัพยากร ความต้องการ และแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหารายวิชา การปรับปรุงการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย
2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหมายกับผู้เรียนให้ได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ โดยครู ครูเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและอำนวยความสะดวกในการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างถูกต้อง
3. พัฒนาระบบการบริหารงานกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีเอกภาพ และอิสระในการบริหารในแต่ละช่วงชั้น ประกอบด้วยปฐมวัย ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) โรงเรียนเน้นนโยบายและจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ตลอดจนจัดหาวัสดุอุปกรณ์ จัดแผนการเรียนรู้ เน้นการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย
4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นวิชาเฉพาะที่ต้องสอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติสอดคล้องในกระบวนการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระที่หลากหลายตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้
5. จัดกิจกรรมการวัดประเมินผลให้ครบตามระเบียบการวัดประเมินผลประกอบด้วย เพื่อพัฒนาความสำเร็จความก้าวหน้า ประเมินการคิดวิเคราะห์เขียนสื่อความ ประเมินคุณลักษณะผู้เรียนและประเมินตามหลักสูตรเนื้อหาวิชา มีการวัดประเมินผล แบบฝึกหัด โครงการ ทดสอบใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แฟ้มสะสมงานผู้เรียน

คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนวัดพิบูลเงิน

1. มีวินัยคุณธรรม จริยธรรมยึดมั่นเศรษฐกิจพอเพียง
2. รักการอ่าน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

3. รักความเป็นไทย และวัฒนธรรมไทย
4. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างมีความสุข
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

เป้าหมาย

1. นักเรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. นักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง
3. นักเรียนมีความรักในความเป็นไทยภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. นักเรียนมีสุขภาพกายและจิตใจที่แข็งแรงสมบูรณ์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
5. ประชาชนมีความพึงพอใจในการจัดการศึกษาและบริการวิชาการของโรงเรียน
6. โรงเรียนมีความเข้มแข็งคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

ข้อมูลนักเรียนในปีการศึกษา 2552

จำนวนนักเรียนของโรงเรียนวัดพิบูลเงิน ปีการศึกษา 2552 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2.1 จำนวนนักเรียนโรงเรียนวัดพิบูลเงิน ในปีการศึกษา 2552 จำแนกตามช่วงชั้น

ช่วงชั้น	ระดับชั้น	เพศ		รวม
		ชาย	หญิง	
ก่อนประถม	อนุบาล 1	73	71	144
	อนุบาล 2	65	61	126
ช่วงชั้นที่ 1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	61	55	116
	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	71	61	132
	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	72	67	139
ช่วงชั้นที่ 2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	97	73	170
	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	84	67	151
	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	95	70	165
ช่วงชั้นที่ 3	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	48	47	95
	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	33	40	73
	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	35	43	78
รวมจำนวนนักเรียนทั้งหมด		734	655	1,389

ข้อมูลครูในปีการศึกษา 2552

อัตรากำลังครูโรงเรียนวัดพิบูลเงิน ในปีการศึกษา 2552 มีจำนวนทั้งหมด 63 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน ข้าราชการครู 31 คน ครูผู้ช่วย 12 คน และผู้ช่วยครู 18 คน

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียน

โรงเรียนวัดพิบูลเงิน เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีวัฒนธรรม ประเพณีเก่าและยังคงมีความร่วมมือในการรักษาอนุรักษ์ประเพณีของตนแม้ความเจริญของความเป็นอยู่หลากหลายรูปแบบตามจำนวนประชากรที่เข้ามาเพิ่มขึ้นส่งเสริมความเจริญให้ท้องถิ่นที่เร่งรีบมากขึ้น วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นผสมผสานกับสายน้ำแหล่งโบราณคดีวัด คลอง ชาวสวน งานการเกษตร ยังมีปรากฏให้เห็นจากผลผลิตทางการเกษตรในปริมาณที่น้อยลง การคมนาคมที่สะดวกมากขึ้นส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายประชากรจากแหล่งต่าง ๆ สู่บางใหญ่มากขึ้น ความต้องการของผู้ปกครอง ต้องการให้

โรงเรียนคุณครูหลายท่านมีมากขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องพัฒนาคุณภาพให้ทันการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ ผู้เรียนสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขได้

อาชีพของผู้ปกครองมีหลากหลาย

ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ หมอ พยาบาล พนักงานบริษัทหรือร้านค้า รับจ้างทั่วไป อาชีพอิสระ อาชีพทำสวน ทำนา และอื่น ๆ

โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

1. สภาพการจัดการศึกษา

จากแผนของการบริหารจัดการศึกษา ในปีการศึกษา 2550 โรงเรียนวัดพิบูลเงิน ได้รวบรวมสภาพปัจจุบัน ปัญหา ตลอดจน จุดเด่นต่างๆ ของโรงเรียน ได้จากการสำรวจ การสอบถาม การนิเทศ ติดตามผล การประชุม ปรึกษาหารือ อบรมให้ความรู้บุคลากร และจากผลการดำเนินงาน สามารถสรุป ความต้องการของโรงเรียนวัดพิบูลเงิน ได้ 2 ด้าน คือ ด้านจุดแข็ง หรือโอกาส และ ด้านจุดอ่อน หรืออุปสรรค

2. ด้านจุดแข็งหรือโอกาส

2.1 โรงเรียนมีที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑล มีสถาบันการเรียนรู้ หน่วยงานที่สนับสนุน หลากหลาย นักเรียน ครู และบุคลากรในโรงเรียนได้รับการพัฒนา มีโอกาสมีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองตลอดเวลาอย่างรวดเร็ว

2.2 โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากชุมชน โรงเรียนได้รับการสนับสนุนทางการศึกษา จากแหล่งชุมชนค่อนข้างสูง โรงเรียนได้รับการบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุ อุปกรณ์จาก องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลบางม่วง) องค์การบริหารส่วนจังหวัด นนทบุรี เอกชน บริษัท ร้านค้า และผู้ปกครอง โรงเรียนสามารถใช้จ่ายเงินนอกงบประมาณประเภท เงินรายได้ สถานศึกษา จ้างครูจ้างสอน 1 คน และจ้างเจ้าหน้าที่ช่วยปฏิบัติงานธุรการโรงเรียนจำนวน 1 คน และจ้างครูพี่เลี้ยงระดับก่อนประถมศึกษา ได้ 4 คน จากเงินบริจาคของผู้ปกครอง เพื่อช่วยลดปัญหาครูขาดแคลนได้ส่วนหนึ่ง และได้รับงบประมาณสนับสนุนจ้างครูผู้สอน จำนวน 18 คน จากเทศบาลตำบลบางม่วง จำนวน 5 คน และจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี จำนวน 11 คน จากสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน

2.3 ด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา โรงเรียนได้รับจัดสรรงบประมาณจากทางราชการ ไม่เพียงพอในการจัดหาสื่อด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา แต่ทางโรงเรียนสามารถให้บริการได้อย่างดีเยี่ยมโดยอาศัยความร่วมมือจาก บริษัท คอมพิวเตอร์ มาช่วยสนับสนุนและองค์การบริหารส่วน

จังหวัดนนทบุรี สนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมอุปกรณ์ให้โรงเรียนอีก 50 เครื่อง จำนวน 1 ห้องเรียน ทำให้อัตราความก้าวหน้า ในการนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ หรือการใช้ Computer และ Internet มาช่วยในการเรียนการสอนสูง ทำให้โรงเรียนมีเครื่องคอมพิวเตอร์ในการบริหารจัดการ และจัดการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของครูและบุคลากรเมามากขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอสำหรับทุกห้องเรียนและระบบคอมพิวเตอร์ 45 คนคิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนครูทั้งหมด

2.4 สภาพทางภูมิศาสตร์ โรงเรียนวัดพิบูลเงิน ตั้งอยู่บนถนนสายบางใหญ่-บางคูรัด ใกล้แม่น้ำลำคลองหลายสาย คือ คลองบางใหญ่ คลองบางกอกน้อย คลองอ้อม คลองบางใหญ่ มีธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้มีผู้ปกครองพาบุตรหลานมาเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก และสามารถรองรับเด็กวัยเรียนที่มาติดต่อได้อย่างทั่วถึง

2.5 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนรวมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่ มีความพร้อมสูงทั้งด้านสภาพเศรษฐกิจ และการศึกษา และให้ความร่วมมือแก่โรงเรียนเป็นอย่างดีเสมอมา

3. จุดอ่อน หรืออุปสรรค

3.1 โรงเรียนวัดพิบูลเงิน มีสภาพเป็นชุมชนชนบทกึ่งเมือง ประชากรในเขตบริการของโรงเรียนประกอบด้วยประชากรที่อยู่ในเขต หมู่ที่ 2 ตำบลบางม่วง หมู่ที่ 5, 9 และ 10 ตำบลบางเลน แต่นักเรียนส่วนใหญ่ที่มาเข้าเรียนในโรงเรียนเป็นเด็กที่อยู่นอกเขตพื้นที่บริการและบางส่วนมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ซึ่งผู้ปกครองได้พาอพยพเข้ามาประกอบอาชีพ และอาศัยอยู่ตามโรงงาน บริษัท หรือบ้านจัดสรร จึงพบปัญหาเด็กไม่มีชื่อในทะเบียนบ้าน แต่มาเข้าเรียนในโรงเรียน ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าเรียน ชั้น ป.1 การรายงานผลและการติดตามเด็กเข้าเรียน รวมทั้งปัญหายาเสพติด และปัญหาการลักขโมย เป็นต้น

3.2 ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนวัดพิบูลเงินมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายแต่ยังมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ไม่เต็มที่ ห้องสมุด ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหา และสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอน ถึงแม้จะมีห้องสมุดถึง 3 ช่วงชั้น แต่ยังคงขาดแคลนหนังสือเพื่อการค้นคว้า เอกสารอ้างอิงต่างๆ อุปกรณ์จำเป็นที่ต้องมีในห้องสมุด ทำให้ห้องสมุดของโรงเรียน ไม่สามารถให้บริการแก่ครูและนักเรียนจำนวนมากพร้อมๆ กันได้ และงบประมาณสำหรับดำเนินการจัดทำ การจัดซื้อหนังสือในห้องสมุดมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนและปริมาณความต้องการใช้

3.3 ด้านนักเรียน ประกอบด้วยประชากรวัยเรียน ที่อยู่ในเขต หมู่ที่ 2 ตำบลบางม่วง หมู่ที่ 2 ตำบลบางม่วง หมู่ที่ 5, 9 และ 10 ตำบลบางเลน นักเรียนของโรงเรียนวัดพิบูลเงินส่วนใหญ่ ไม่ได้อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน มีนักเรียนเป็นจำนวนมากที่มาจากต่างจังหวัดขอย้ายมาเข้าเรียน

แต่ไม่ได้นำหลักฐานการย้ายจากโรงเรียนเดิมมา และบางส่วนย้ายมาแล้วแต่ไม่มาเข้าเรียน โรงเรียนไม่สามารถติดตามได้ ผู้ปกครองมีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่งเปลี่ยนที่อยู่บ่อยครั้ง ทำให้โรงเรียนต้องประสบปัญหาเด็กตกชั้น เด็กขาดเรียนประจำ เด็กไม่มีตัวตนในเขตพื้นที่ ทำให้จำนวนนักเรียนไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา อีกทั้งโรงเรียนอยู่ในแหล่งชุมชน และใช้เป็นสถานที่เรียนของนักศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) ทำให้มีบุคลากรภายนอกเข้าออกในโรงเรียนตลอดเวลา ยกเว้นการควบคุมดูแล บางครั้งนำสารเสพติด (บุหรี่) เข้ามาสูบบุหรี่ในโรงเรียน ชักจูงนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้ประพฤติตนตาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าผลงานงานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

ศักดา ทรัพย์ขวัญเมือง (2543 : 111) ได้ศึกษาการบริหารงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารงานมีการวางแผนและ โครงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและบุคลากร ตลอดจนการนิเทศติดตามกับการบริหารสนับสนุนให้ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการเตรียมแผนการสอน บรรยากาศทางการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้าของผู้เรียน แต่สภาพการบริหารงานน้อย คือ การอบรมให้ความรู้ การสนับสนุน การนิเทศ ติดตาม การประเมินผลเพื่อให้เกิดการปรับปรุงแก้ไข

2. ปัญหาการบริหารงานการจัดการเรียนการสอนพบว่า ระดับปัญหาทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง โน้มไปทางมากและสอดคล้องกับสภาพการบริหารงานน้อย

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : 77) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมาก โดยด้านปัจจัยสนับสนุน มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนให้สะอาดร่มรื่น เสริมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในโรงเรียน ด้านการวางแผนการจัดการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีการจัดการวางแผนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้เรียนให้สามารถเชื่อมโยงความรู้ และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม และมีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง และได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และจากวิทยากรท้องถิ่น ด้านการนิเทศติดตาม มีการปฏิบัติในระดับมาก

โดยโรงเรียนมีการสร้างขวัญกำลังใจ และประกาศเกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่น และครูส่วนใหญ่มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนา

กุลวดี ไพจิตร (2544 : 72) ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูคณิตศาสตร์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า บทบาทครูคณิตศาสตร์ด้านการจัดการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการช่วยเหลือสนับสนุนและเสริมแรง มีการปฏิบัติในระดับมาก ด้านการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารจัดการในชั้นเรียน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

มาลี สิ้นเสื่อ (2544 : 55) ศึกษาเรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของครูโรงเรียนประถมศึกษา เขตลาดกระบัง สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษา เขตลาดกระบัง มีการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการจัดเนื้อหาของหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล ครูมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สำหรับด้านการเรียนรู้ และด้านการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ ครูมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

อัจฉรา ศักดิ์วีระสวัสดิ์ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของครูสังคมศึกษาจังหวัดชลบุรี พบว่า ครูสังคมศึกษามีพฤติกรรมการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน การแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์ สร้างองค์ความรู้และวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การจัดสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน การมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการกลุ่มและทักษะกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สำหรับการรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้วยการประเมินผลตามสภาพจริง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์ และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองบุคคล องค์กร สถาบันในท้องถิ่น และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และการประชาสัมพันธ์รูปแบบการสอนของสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนวิชาสังคมศึกษา และสาขาวิชาที่จบการศึกษาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมศักดิ์ พักวัน (2545 : 63) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก ปัจจัยด้านครูผู้สอนส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก ปัจจัยด้านหลักสูตรการเรียนรู้อุ้ ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก และปัจจัยด้านสื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับปานกลาง

กัลยา อัมพูนีวรรณ (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูคณิตศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชลบุรี พบว่า ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมาก มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับน้อย ครูผู้สอนที่มีเพศต่างกันมีสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แต่มีปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่แตกต่างกัน สำหรับครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ที่จบสาขาวิชา วุฒิศึกษา และประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่แตกต่างกัน

ว่าที่ ร.ต. สมชาย เจริญใจ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาการบริหารงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน จังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนจังหวัดนนทบุรี จำนวน 118 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามสภาพการดำเนินการและปัญหาการบริหารงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4 ด้าน คือ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการใช้สื่อและนวัตกรรม และด้านการวัดผลและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับดังนี้ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านการใช้สื่อและนวัตกรรม ปัญหาการบริหารงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย ยกเว้นด้านการเตรียมการสอนที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

อริศตรา โพธิ์ชัยเลิศ (2549 : 104-105) เรื่อง สภาพและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนในเขตราชภัฏวชิรบูรณะ สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนเป็นสำคัญของโรงเรียนในเขตราชภัฏวชิรบูรณะ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการวัดผลและประเมินผล

มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำแนกตามประสบการณ์การสอน พบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอน จำแนกตามระดับช่วงชั้นที่สอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับ แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนาในด้านการจัดการเรียนการสอน โดยการจัดอบรมเกี่ยวกับรูปแบบและเทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการใช้สื่อการสอนต้องการให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสื่อการสอน ด้านการนิเทศการสอนครู ต้องการให้โรงเรียนสนับสนุนให้ครูมีการนิเทศกันเอง และด้านการวัดผลและประเมินผล ครู ต้องการให้จัดอบรมวิธีการวัดผล การประเมินผล และการประเมินผลตามสภาพจริง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งครูผู้สอนต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ของตน โดยเริ่มตั้งแต่มีการเตรียมการสอน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การจัดหาสื่อและนวัตกรรม และการวัดผลและประเมินผล รวมทั้งเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก จัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์